

Macar dış politikasında çeşitlendirme arayışı: Macaristan'ın 'Doğu Açılımı' ve Türk Devletleri

The quest for diversification in Hungarian foreign policy: Hungary's 'Eastern Opening' and the Turkic States

OSMAN ERCAN¹

ÖZ

Macaristan 1989 sonrasında başlayan Üçüncü Cumhuriyet dönemi ile İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde edindiği Doğu Bloku üyesi sosyalist ülke hüviyetinden çıkarak Avrupa ile bütünleşmeye dayalı bir dış politika anlayışına geçiş yapmıştır. Demokrasi ve piyasa ekonomisine dayanan geçiş süreci ile vuku bulan Avrupa-Atlantik ülkeleri ile bütünleşme politikası, ülkenin Batılı uluslararası kuruluşlarına üyelikleri ile sağlamlaştırılmıştır. Macaristan'da 2010 yılındaki seçimlerde hâlâ iktidarda olan Fidesz-Macar Yurttaş Birliği'nin iktidara gelmesi ile ülkenin dış politikası çeşitlenerek çok boyutlu hâle gelmeye başlamıştır. Mezûr dönemde ülkenin "Doğu Açılımı" olarak adlandırılan politikası, Üçüncü Cumhuriyet döneminde Batı eksenli şekillenen dış politikasına Doğu ülkelerinin tekrardan eklenmesini öngörmüştür. Macaristan, Doğu Açılımı politikasıyla Türk dünyası ülkeleriyle de yakın ilişkiler kurmuştur. Bu çalışma, şimdiye kadar Türkçe literatürde üzerinde yeterince durulmayan Doğu Açılımı politikasının Türk dünyası ülkeleri ile ilişkilerde oluşturduğu dinamikleri sorgulayarak ilgili alana katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Macar Dış Politikası, Doğu Açılımı, Türk Devletleri.

Jel Sınıflaması: F5

ABSTRACT

Hungary emerged as an Eastern Bloc member following World War II and remained a socialist country until the beginning of the Third Republic period in 1989. Following 1989, Hungary transitioned from a single-party socialist state to a foreign policy line based on European integration. The policy of integration with the countries of the Euro-Atlantic Alliance occurred through the adaptation of democracy and market economy and was reinforced by the country's accession to Western international organizations. After the incumbent political party, Fidesz-Hungarian Civic Alliance, came to power in the 2010 general elections, Hungarian foreign policy began to diversify and become multidimensional. In the wake of the 2010 general elections, Hungary declared its "Eastern Opening" policy that envisaged the reintegration of the Eastern countries into Hungarian foreign policy. Hungary also forged closer ties with the Turkic states in line with its policy of Eastern Opening. This study aims to contribute to the relevant literature by questioning the dynamics created by the Eastern Opening in Hungary's relations with the Turkic states, which have not been given enough attention thus far.

Keywords: Hungarian Foreign Policy, Eastern Opening, Turkic States.

Jel Classification: F5

DOI: 10.47934/tife.12.02.02

1. Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ardahan.

CORRESPONDING AUTHOR / SORUMLU YAZAR
Osman Ercan, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ardahan.
E-mail: osmanercan@ardahan.edu.tr

Submitted / Başvuru: 12.06.2023

Accepted / Kabul: 19.07.2023

Citation / Atıf: Ercan, O. (2023). Macar dış politikasında çeşitlendirme arayışı: Macaristan'ın 'Doğu Açılımı' ve Türk Devletleri. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi e-Dergi*, 12(2), 168-182,
<https://doi.org/10.47934/tife.12.02.02>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

1. Giriş

Macaristan'ın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından günümüze kadar gelen dönemdeki tarihinde birçok siyasi değişim ve dönüşümler vuku bulmuştur. Ülke farklı bloklarda yer almış ve 1989 yılına kadar iki cumhuriyet deneyimi yaşamıştır. Sosyalist ve Doğu Bloku üyesi olarak 1989 yılına kadar uzanan tarihinde Macaristan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) uydu devleti olarak varlık göstermiştir. Üçüncü Cumhuriyet döneminin 1989 yılında başlamasının ardından ise, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ve Batı Avrupa'nın başını çektiği Avrupa-Atlantik ittifakına dâhil olacak bir dizi dış politika adımlarını atmıştır (Bozóki ve Simon, 2010: 207). Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilâtı (*The North Atlantic Treaty Organization*, NATO) üyelikleri de Macaristan'ın Soğuk Savaş sonrası dönemde Batı dünyasının üyesi bir devlet olarak kendini konumlandırmasını sağlamıştır (Varga, 2000: 120). Bahsedilen dış politika yaklaşımı ise ülkede 2010 Nisan ayında seçimleri Viktor Orbán ve lideri olduğu Fidesz-Macar Yurttaş Birliği (kısaca Fidesz) partisinin öncülüğündeki ittifakın kazanması sonucu değişim emareleri göstermiştir. Başbakan Orbán hükûmeti tarafından ortaya konan Doğu Açılımı politikası ile Rusya Federasyonu (RF), Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), Orta Doğu ülkeleri ile Türkiye, Azerbaycan ve Merkezî Asya Türk cumhuriyetleri olan Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan, Macaristan'ın dış politika gündemine daha yoğun ve sistematik olarak girmiştir.

Dış politika alanını çeşitlendirmeye ve ülkenin dış ticaret odaklı uluslararası bakış açısını ortaya koymaya yönelik yaklaşımda Türkiye, Azerbaycan ve Merkezî Asya Türk cumhuriyetleri de Doğu Açılımı politikasının temel politika gündem maddelerinin başında gelmiştir. Macaristan ve söz konusu ülkeler arasındaki ortak kimlik noktalarından hareketle geliştirilen ilişkiler, Macaristan'ın Türk dünyası ortak kuruluşlarına müdahil olmasıyla daha kurumsal bir hâle dönüşmüştür. Macaristan'ın Türk dünyası ülkeleri ile ikili ilişkilerini de Türk dünyası ortak kuruluşları desteğinde sürdürmesiyle ülkenin dış politika alanı Orta Doğu, Kafkasya, Merkezî Asya ve Doğu Asya'ya kadar genişlemiştir. Macaristan'ın hâlihazırda ÇHC ile 2013 yılında duyurulan ve Pekin'in küresel prestij projesi olarak görülen Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde altyapı ve ulaşım ile yatırım projelerine dâhil olduğu; RF ile enerji ve hammadde konularında ilişkileri düşünüldüğünde Türk dünyasıyla ilişkileri tamamlayıcı nitelik arz etmektedir.

Bu çalışma, Macaristan'ın Doğu Açılımı politikası ile tekrardan Doğu ülkelerini dış politikasına daha kapsamlı eklemlemesine ve söz konusu politikada Türk dünyası ülkelerinin konumuna odaklanmaktadır. Macar dış politikasında Doğu Açılımı'nın, küresel ekonomik ve jeopolitik gereklilikler ile çeşitlendirilmiş dış politika arayışlarının bir sonucu olduğu değerlendirilen çalışmada Türk devletleri özelinde oluşan dinamikler ortaya konmaktadır. Giriş bölümünün ardından erken Üçüncü Cumhuriyet dönemi hakkında malumat verecek olan çalışma, daha sonrasında Fidesz iktidarı ve Doğu Açılımı politikasının ülke dış politika gündemine gelişini inceleyecektir. Akabinde Doğu Açılımı politikası çerçevesinde Macaristan'ın Türk dünyası ülkeleri ile ilişkileri analitik bir yaklaşımla ele alınacak ve ardından sonuç bölümü ile nihai analizlere yer verilecektir.

2. Erken Üçüncü Cumhuriyet Dönemi Macar Dış Politikası

Günümüzdeki Macaristan, ülkenin daha önceki iki dönem cumhuriyet yönetiminin ardından ilan edilmiş olan Üçüncü Cumhuriyet dönemini yaşamaktadır. Birinci Macaristan Cumhuriyeti, 18 Kasım 1918 tarihinde monarşiye dayalı yönetilen selefi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından kurulmuştur. Macaristan Halk Cumhuriyeti adı ile kurulan ilk cumhuriyet dönemi, daha sonrasında sadece cumhuriyet olarak da adlandırılmıştır. Macaristan'da monarşinin 1920 ve 1944 yılları arasında geçici olarak 24 yıllık bir iktidar sürmesi dolayısıyla ülke söz konusu

dönemde monarksız olsa da Macaristan Krallığı olarak bilinmiş ve Birinci Cumhuriyet dönemi aslında kısa soluklu olmuştur (Takács, 2020: 905-909). İkinci Cumhuriyet ise İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1 Şubat 1946 tarihinde ilan edilmiş ve 20 Ağustos 1949 tarihinde ise sosyalist anayasa düzeninin ülkede hâkim olmasıyla sona ermiştir. Macaristan, sosyalist nitelikli Macaristan Halk Cumhuriyeti olarak 1989 yılındaki Üçüncü Cumhuriyet dönemine kadar SSCB'nin müttefik bir devleti olarak varlığını sürdürmüştür. Soğuk Savaş döneminde Varşova Paktı üyesi bir sosyalist cumhuriyet olan ülke, 1956 yılındaki Sovyetlere karşı gerçekleşen ve başarısız olan ihtilali haricinde genel olarak komünist Doğu Bloku müttefiki bir ülke olarak kalmıştır (Hunter, 1993: 690).

İkinci Cumhuriyet dönemini kapsayan 1948-1989 arasında sosyalist tek parti sistemi ile yönetilen ülke, yeni bir başlangıç ile daha sonrasında parlamenter demokrasiye geçmiştir. Sovyet sonrası devletler gibi komünizmin ardından Batı ülkeleri ile ilişkilerini geliştirme eğilimine sahip olan ülkede doğal olarak dış politika yönelimleri de değişmiştir. İkinci Cumhuriyet dönemi ve 1949-1989 arasındaki Macaristan Halk Cumhuriyeti sürecinde ülke, Doğu Bloku üyesi olarak Doğu ülkeleri ile yakın ilişkiler yürütmüştür. 1956 yılı son çeyreğinde Moskova destekli zamanın sosyalist hükûmetine karşı bir ayaklanma çıkmışsa da bu ayaklanma yine Sovyet askerî güçleri tarafından sert bir şekilde bastırılmış ve ülke temel dış politika yönünden ayrılmamıştır. Macaristan'ın Üçüncü Cumhuriyet dönemi 23 Ekim 1989 tarihinde sosyalist yönetimin sona ermesi ve anayasa değişikliği ile başlamıştır (Bozóki ve Simon, 2010: 207). Üçüncü Cumhuriyet döneminin hemen akabinde de ülke Varşova Paktı'ndan ayrılma konusunda niyetini ortaya koymuş; dış politikada iş birliklerini Avrupa-Atlantik yönüne çevirerek Avrupa Serbest Ticaret Birliği, Avrupa Toplulukları ve NATO gibi Avrupa-Atlantik ittifakı kuruluşlarına üye olma yolunda irade göstermiştir (Varga, 2000: 120).

Macaristan'ın komünizmden demokrasi ve kapitalizme geçişinin dış politikadaki yansımaları Sovyet sonrası cumhuriyetlerinkine benzer nitelikler arz etmiştir. Ancak, Macaristan Sovyet sonrası cumhuriyetler gibi Soğuk Savaş sonrası dönemde de Moskova'nın "Yakın Çevre" doktrini kapsamında, Rus etki alanında kalmamıştır. Sovyet sonrası bir ülke olmaması, Romanya ve Bulgaristan gibi sadece bir Sovyet uydu devleti olması ve coğrafi olarak Orta Avrupa'da yer alması, ülkeyi Rus etki alanı dışında bırakmıştır. Üçüncü Cumhuriyet döneminin başlarında Avrupa-Atlantik yönünde dış politikası şekillenmeye başlayan Macaristan, yeniden Avrupa'nın bir parçası olarak geleceğini Batı dünyası ile birleştirmiştir. Ülke aynı zamanda komünizm sonrası ülkeler arasında en hızlı şekilde kendini Batı ile ilişkilere uyarılma başarısı gösteren devletlerin başında gelmiştir. Daha 1991 yılında Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile aynı şekilde komünizm sonrası yeni bir döneme yelken açılmış, söz konusu ülkeler Macaristan'ın en başta gelen müttefikleri olarak görülmüştür. Benzer şekilde, Doğu Bloku üyesi olmasına rağmen Soğuk Savaş sonrasında Batı ile bütünleşmeci bir politika güdümlere Polonya ve Çekoslovakya ile 15 Şubat 1991 tarihinde Vişegrad Deklarasyonu ilan edilmiş, ardından da Vişegrad Grubu (Vişegrad Dörtlüsü/V4) kurulmuştur (Dangerfield, 2009: 1737). Çekoslovakya'nın Çek Cumhuriyeti (Çekya) ve Slovakya olarak 1993 yılında barışçıl şekilde ayrılarak V4 üyesi olması ile üye sayısı dörde yükselmiştir (Schmidt, 2016: 113). V4 birlikteliğinin temel amacı, üye ülkelerin Soğuk Savaş sonrası Avrupa ve genel olarak Batı siyasi, ekonomik ve askerî sistemiyle bütünleşmek olarak belirlemiştir (Dangerfield, 2009: 1737).

V4 ülkeleri ile birlikte hızlı bir şekilde Sovyet/Rus etkisinden ayrılmayı amaçlayan Macaristan'ın Avrupa entegrasyon süreci de benzer nitelikler arz etmiştir. Bahsedilen yeni dış politika yönü doğrultusunda Macaristan 1991 yılında Avrupa Konseyi'ne üye olmuştur. Ülke aynı zamanda Çekya ve Polonya ile 1999 yılında NATO üyesi olmuş, yine tüm V4 ülkeleri ile birlikte 2004 yılında AB'ye üye olarak katılmıştır. Ek olarak ülke, 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren AB'nin Schengen serbest dolaşım bölgesine dâhil olmuştur. Macaristan'ın Batı ile ilişkileri geliştirip demokratik ve piyasa

ekonomisine sahip bir ülke olarak ilerlemesi iktidara gelen sosyalist partilere rağmen gerçekleşmiştir. 1990'ların başlarında sosyalist sosyo-ekonomik anlayıştan özelleştirmeler vasıtasıyla Batı tarzı piyasa ekonomisine geçiş sürecinde ciddi ekonomik darboğazlarla karşılaşan ülkede, daha önceki sosyalist tek partinin devamı niteliğinde ortaya çıkan sosyalist partiler 1994, 1998, 2002 ve 2006 seçimlerinde iktidarda kalmayı başarmıştır. Ülkenin Üçüncü Cumhuriyet ilanının ardından Doğu merkezli dış politikasının Batı merkezli dış politikaya dönme süreci, sosyalist hükûmetlerin iktidarını belirtilen zaman aralığı kadar uzun tutmasına rağmen değişmemiştir (Bozóki ve Simon, 2010: 212-214).

SSCB'nin dağılmasının ardından 1990'lı yıllar boyunca dünyada var olduğu savunulan ABD'nin baskın siyasi, ekonomik ve askerî gücüne dayanan tek kutuplu dünya sistemine uygun olarak Macaristan; ABD ve Avrupa ile bütünleşme politikalarına ağırlık vermiştir. Ülke aynı zamanda kendini vazgeçilmez parçası olarak gördüğü Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkilerine de önem atfetmiştir. Bu manada ülkenin ağırlıklı olarak Vaşington ve Brüksel eksenli bir dış politika izlediği, her ne kadar karşılıklı saygıya dayalı ilişkiler yürütse de eski Sovyet coğrafyası ile ilişkilerinde daha mesafeli davrandığı söylenebilir (Tarrósy ve Vörös, 2014: 140). Söz konusu dış politika eğilimi, 21. yüzyıla gelindiğinde sorgulanmaya başlanmıştır. Brüksel ve ABD eksenli dış politika anlayışının yeniden masaya yatırılmasında ise küresel anlamda dünya siyasetinde gerçekleşmekte olan dönüşümlerin etkisi olduğu ileri sürülebilir. Nitekim 1990'lı yılların tek kutuplu dünya tasavvuru yerini tedricî olarak çok kutuplu dünya gelişmeleri ve söylemlerine bırakmaya başlamıştır.

Macaristan'da 2004 genel seçimlerini kazanan Macar Sosyalist Partisi ve 2004-2009 yılları arasında görev yapan Başbakan Ferenc Gyurcsány, ülkenin 2008 finansal krizinden ağır etkilenmesinin ardından çok yönlü bir dış politika geliştirilmesinin gerekliliğini fark etmiştir (Tarrósy ve Morenth, 2013: 78). Macaristan'ın küresel bazda görünürlüğünü artırması ve yeni coğrafyalara açılması fikri, Gyurcsány hükûmetinin "2008 Macar Dış İlişkiler Stratejisi" belgesinde de kendine yer bulmuş ve Macaristan'ın Avrupa-Atlantik bağlarının ötesinde çok yönlü, daha kapsayıcı bir dış politika anlayışına sahip olması gerektiği düşünülmüştür. Söz konusu düşüncenin oluşmasında ise Macaristan'ın 2008 küresel finansal krizinin ardından ekonomisinde yaşadığı daralmanın etkisi olduğu görüşü ağır basmıştır (Egedy, 2012: 164; Tarrósy ve Vörös, 2014: 140). Ancak, küresel manada bir açılım politikasının ortaya konması ve pratiğe geçirilmesi Gyurcsány hükûmetinden ziyade halefi olacak olan mevcut Macaristan Başbakanı Viktor Orbán yönetimine kalmıştır.

3. Macar Dış Politikasının 2010 Sonrası Yönelimleri ve Doğu Açılımı

Macaristan açık denizlere çıkışı olmayan bir kara devleti olması nedeniyle ulaşım ve ticaret hatlarına denizlere kıyısı olan devletlere nazaran daha çok ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca ihracat odaklı bir ülke olması nedeniyle de söz konusu ulaşım ve ticaret bağlantıları elzem nitelik taşımaktadır. Ülkenin 2008 finansal krizi sonrası dış ticaretinde görülen daralma, Macar politika yapıcılarını salt Brüksel merkezli dış politikadan ayrılarak dış ilişkilerini çeşitlendirme anlayışına götürmüştür. Daha önce Ferenc Gyurcsány iktidarı döneminde dillendirilen çok boyutlu dış politika fikri, Macaristan'da 2010 seçimlerini kazanan Orbán liderliğindeki muhafazakâr Fidesz partisinin iktidar olmasıyla tekrardan ele alınmış ve 2011 yılında "Küresel Açılım" olarak bir dış politika stratejisi hâline dönüştürülmüştür. Aslında belirtilen dış politika stratejisinin bir parçasını oluşturan Doğu ülkeleri, daha sonrasında ana politika olarak Doğu Açılımı'na dönüşmüştür. Küresel Açılım'ın Doğu Açılımı'na dönüşmesi, 2012 ve 2014 yıllarında ülkenin dış politika makamlarında yaşanan değişimlerin ardından gerçekleşmiştir (Farkas, Pap ve Reményi, 2016: 4-5).

Macaristan'ın Doğu Açılımı politikası ile birlikte RF, ÇHC, Orta Doğu ülkeleri, Türkiye, Azerbaycan ve Merkezî Asya Türk cumhuriyetleri, Hindistan, Japonya ve Güney Kore gibi gelişmiş Asya ülkeleri de Macar açılımının hedef ülkeleri olarak belirlemiştir. Ancak, sayılan bölge ve ülkelerden

RF, ÇHC, petrol ihraç eden Arap ülkeleri ve Sovyet sonrası cumhuriyetler öncelikli ilişkiler kurulacak olan ülkelerden sayılmıştır (Farkas, Pap ve Reményi, 2016: 5). Sovyet sonrası ülkelerden olan Türk cumhuriyetleri ile Türkiye de Macar dış politikasının en önemli yönelimlerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu yönelimin nedenlerinden en önemlisini Türkler gibi Merkezî Asya'ya dayanan Macar tarihinde ve Macarların Türkler ile tarihî ve kültürel yönden ortak noktalarında aramak mümkündür. Örneğin, Macaristan'da kısaca Jobbik (Daha İyi Bir Macaristan Hareketi) olarak bilinen sağ görüşlü siyasi parti, Türklerle Macarların ortak geçmişine vurgu yapmakta ve Türkiye ile Azerbaycan ve Merkezî Asya Türk cumhuriyetleri ile ilişkilerin geliştirilmesini savunmaktadır. Buna ek olarak Başbakan Orbán da Macaristan'ın Kıpçak mirasına vurgu yaparak ülkede her yıl toplanan ve düzenli bir şenlik havasında geçen Hun-Türk Kurultaylarına da sahip çıkmaktadır. Tarihte Turancılık hareketine de önderlik yapmış olan Macaristan'ın günümüzde pan-milliyetçilik ekseninde olmasa da Türk dünyası ile ilişkilere verdiği önem birçok noktada kendini göstermektedir. Nitekim Başbakan Orbán ülkesindeki Kıpçak geçmişine Türk dünyası ülkeleri ile olan toplantılarında açıkça referans vermekten geri durmamaktadır (Orbán, 2019).

Macaristan'ın Doğu Açılımı politikasının önemli bir bölümünü oluşturan Türkiye, Azerbaycan ve Merkezî Asya Türk cumhuriyetleriyle hızlanan ilişkileri ülkenin AB ile yaşadığı siyasi gerilimler üzerinden de okunabilir. Öyle ki; iktidara gelmesinden itibaren Brüksel ile sorunlu bir ilişkisi olan Orbán ve siyasi partisinin özellikle 2015 sonrasında göçmenler konusunda yaşadığı fikir ayrılığı ile 2018 sonrasında AB yönetiminin Orbán ve hükümetini yolsuzlukla suçlayıcı tavrı, ülkenin AB ile ilişkilerini sorunlu hâle getirmiştir (Zsiros, 2022). Brüksel, Orbán yönetimini basın özgürlüğü gibi konularda antidemokratik olmakla suçlamıştır. Macaristan asıllı Amerikalı milyarder George Soros'un Budapeşte'de kurduğu Orta Avrupa Üniversitesi'ne Macar yönetiminin akreditasyon vermeyi reddetmesinin ardından Brüksel cenahında Orbán karşıtı retorik büyümüştür. Ülkede yükseköğretim alanındaki kanuni değişikliklere uyum sağlamaması nedeniyle Viyana'ya taşınmaya karar veren Orta Avrupa Üniversitesi, Brüksel ve Budapeşte arasında var olan hoşnutsuzlukları daha da ilerletmiştir (Barnes, 2018). Tarihte doğusunda Slav dünyası ile batısında güçlü Avrupa siyasi teşekkülleri arasında kalarak bağımsız bir dış politika arayışını Turancılık ile gösteren Macaristan'ın, AB ile anlaşmazlıkları Macar dış politikasında çok yönlülük arayışlarını artırmıştır. Turancılık ideolojisinin kurumsal başlangıcı olarak 1910 yılında Budapeşte'de "Turan Cemiyeti" kurulan ülkedeki Doğu Açılımı girişimini, söz konusu çok yönlü dış politika arayışı ve alternatif politika alanı oluşturma açısından değerlendirmek mümkündür (Kowalczyk, 2017: 51-55).

Macaristan'ın bahsedilen dış politika arayışının önemli vektörlerinden birini RF, diğerini ise ÇHC oluşturmuştur. Ülkenin Doğu Açılımı politikasının ana aktörlerini oluşturan iki ülke, Macaristan'ın AB ve ABD ile genel olarak Batı yönlü dış politikasına alternatif oluşturmada önemli bir politika alanı sağlamıştır. Bu bağlamda 2012 yılında ülkede Başbakanlık bünyesinde Dış İlişkiler ve Ticaret Müsteşarlıkları kurulmuştur. Aynı zamanda ülkenin dış politikasında geleneksel Avrupa ve Kuzey Amerika merkezli dış politikanın sürdürücüsü olarak görülen dışişleri kariyer diplomatları, daha çok Doğu Açılımı'na uygun olacak olan yeni kadrolarla değiştirilmiş, bu yönde kurum personelinin günümüzde %70 kadarı 2014 yılı sonrasında mesleğe girmiş kişilerden teşkil edilmiştir (Müller ve Gazsi, 2023: 407). Hâlihazırda da ülkenin dışişleri bakanı olan Péter Szijjártó, görevine 2014 yılında başladığında bakanlığın adı Orbán yönetimince 'Dışişleri Bakanlığı' iken 'Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı' olarak değiştirilmiştir. Doğu ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi için yeni birimlerin Başbakanlık ile Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde teşkil edilmesi, Dışişleri Bakanlığına ticaretin eklenmesi, ülkedeki ticaret merkezli dış politika anlayışına dönüşümün bir tezahürü olarak belirmiştir (Visnovitz ve Jenne, 2021: 696). Bu amaca yönelik olarak yeni Macar dış politikası operasyon alanları olan Doğu

Açılımı ülkelerinde yeni büyükelçilikler ve konsolosluklar açılmış ve ticaretin geliştirilmesi adına “ticaret evleri” kurulmuştur (Müller ve Gazsi, 2023: 406).

Macaristan’ın RF, ÇHC ve diğer Doğu ülkeleri ile ticaret odaklı ilişkilerini geliştirmek istemesinin temelinde ülkenin temel ekonomik yapısı yatmaktadır. Nitekim ülkenin gayrisafi yurt içi hasılasının %85’ine kadar olan bölümünü dış ticaret oluşturduğundan Macaristan’ın ihracat merkezli bir ekonomiye sahip olduğu ifade edilebilir (Orbán, 2019). Ülkede 2008 finansal krizinin ardından, Orbán yönetimince Doğu Açılımı ile Doğu ülkeleriyle dış ticaretin artırılması, dış politika eksenini değiştirmekten ziyade daha çok ekonomik çıkarları önceleyen bir dış politika çeşitlendirmesi olarak değerlendirilebilecektir. Küresel güç değişimleri projeksiyonu ile de açıklanabilecek olan Macar dış politika değişimi, ülkenin 2011 strateji belgesinde küresel güç dengesinin ABD ve Avrupa aleyhine tedricî bir değişimin yaşanacağını öngörmüştür. Bu bağlamda RF ile nükleer enerji santrali gibi projelerin yanında Macaristan’ın enerji güvenliğine dair yakın ilişkilerin takibi, ÇHC ile de Çinlilerin Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Budapeşte-Belgrad demir yolunun inşa edilmesi gibi projeler ile Budapeşte’de ÇHC’nin Fudan Üniversitesi’nin kampüs kurma planı ülkenin küresel güç projeksiyonlarına bir cevabı olarak görülebilir (Visnovitz ve Jenne, 2021: 696).

Aynı zamanda ÇHC’nin Avrupa’da en yakın müttefiklerinden sayılan ve Pekin’in Avrupa’ya açılan kapısı sayılan Macaristan, Kuşak ve Yol Girişimi’nin en büyük destekçilerinden biridir. Macaristan, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında 2012 yılından itibaren 11’i AB üyesi olmak üzere 16 Orta ve Doğu Avrupa üyesi ile 16+1 olarak bilinen bölgesel iş birliği mekanizmasının bir parçasıdır. ÇHC ile bölgede ilk mutabakat anlaşmasını 2015 Haziran ayında imzalayan Macaristan, Kuşak ve Yol Girişimi’ne çok yönlü olarak dâhil olmuş bir ülkedir (Matura, 2018: 183). Ek olarak Orta ve Doğu Avrupa’da Pekin’in en büyük ticaret ortağı ve aynı zamanda en fazla Çinli yatırımını çeken ülkedir. Macaristan 2016 Mart ayında Polonya, Slovakya ve Slovenya ile Amber Demir Yolu Kargo Koridoru’nu inşa etmek için anlaşma imzalamış ve Baltık Denizi ile Akdeniz arasında tarihî Amber Yolu’nu (Kehribar Yolu) canlandırmak için demir yolu inşası projesini başlatmıştır. Yakın zamanda bitirilen projenin Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesine alınması fikrinde de Macaristan en önemli aktör olarak ön plana çıkmıştır (Jiaxin, 2022: 597-601). Zaten hâlihazırda Budapeşte-Belgrad arasındaki demir yolunu iş birliği içinde yapmakta olan Macaristan için Amber Demir Yolu Kargo Koridoru, Pekin ile iş birliğinin bir tamamlayıcısı konumunda olmuştur. Bölgesindeki en büyük Çinli diasporasına ev sahipliği yapan ülkede Pekin’in kültürel diplomasi kurumu ve yumuşak güç aracı olan dört Konfüçyüs Enstitüsü bulunmaktadır. ÇHC’nin en önemli bankalarından olan Çin Bankası’nın Orta ve Doğu Avrupa’daki bölgesel merkezi Budapeşte’de bulunmakta ve Budapeşte Macarca-Çince iki dilli eğitim veren bir ilkökula ev sahipliği yapmaktadır (Matura, 2018: 178). Ek olarak Çinli göçmenlerin Avrupa’ya giriş noktası olarak görülen Macaristan’ın ÇHC ile ilişkileri Kuşak ve Yol Girişimi ile ileri bir düzeye evrilmiştir.

4. Doğu Açılımı Politikasında Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri

Macaristan’ın Doğu Açılımı politikasında diğer Doğu ülkelerinin yanı sıra Türkiye, Azerbaycan ve Merkezî Asya Türk cumhuriyetleri önemli vektörler olarak belirmiştir. Bahsedildiği üzere Doğu Açılımı politikasında Türk dünyası ülkelerinin ön plana çıkmasında ortak kimlik noktalarına yapılan vurgunun da payı vardır. Macarların da Merkezî Asya kökenlerine vurgu yapan mevcut Orbán yönetimi dolayısıyla Macaristan’ın Türk dünyası ile ilişkilerinde kimlik faktörü de ayrıca kolaylaştırıcı etken olarak ortaya çıkmıştır. Kimlik yanında Macaristan’ın tarihsel açıdan Türkiye ile köklü ilişkileri ve ülkenin komünist geçmişi dolayısıyla Sovyet sonrası Türk cumhuriyetleri ile bağları, Doğu Açılımı politikasının bahsedilen ülkeler ile ilişkilere getirdiği yardımcı faktörler olarak sıralanabilecektir. Bu minvalde Başbakan Orbán’ın (2018a) Türk Devletleri Teşkilâtı’nın (kuruluş adıyla Türk Dili Konuşan

Ülkeler İş Birliği Konseyi ya da kısaca Türk Konseyi/Türk Keneşi, TDT) 6. Zirvesi sırasındaki sözleri Macaristan'ın Türk dünyası ile ilişkilerindeki kimlik faktörünü ortaya koymaktadır:

“Bildiğiniz gibi, Macaristan’da yaşıyoruz, Macarız ve Macarca konuşuyoruz. Macarca Türk dilleri ile akrabalığı olan eşsiz ve kendine has bir dildir. Biz her zaman Türk kimliği sahibi ülkelerin arasındaki iş birliğini yakından takip ettik. Aranızda en batıya göç ederek Hristiyanlığı benimsemiş insanlarız. Yani biz Batı’da yaşayan, Hun-Türk kökenler üzerinde duran Hristiyan bir halkız; Macarlar kendilerini Attila’nın en son torunları olarak görüyorlar.”

Macaristan'ın Türk dünyası ile ilişkilerinde Türkiye, Türk dünyasının en büyük millî gelire ve nüfusa sahip ülkesi olması açısından belirleyici olmuştur. Türkiye'nin 2013 yılında kültürel diplomasi kurumu Yunus Emre Enstitüsü tarafından Budapeşte’de merkez açılması, aynı yıl içerisinde İstanbul’da Macar Kültür Merkezi ve ayrıca Macar dış politikasının 2010 yılından itibaren temel belirleyicilerinden Macar Ticaret Evi açılması iki ülke arasında gelişen ilişkilerin çıktıkları olarak tecelli etmiştir. İki ülkenin üniversitelerinde var olan Türkoloji ve Hungaroloji kürsüleri ile Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı'nın başta Kanuni Sultan Süleyman'ın Zigetvar’da olduğu düşünülen mezarına yönelik olmak üzere birçok Osmanlı kültürel mirası üzerine çalışmaları siyasi ve ekonomik ilişkileri destekleyecek olan kültürel etkileşimi ortaya koymuştur. Bu bağlamda, 2013 yılının Şubat ayında iki ülke arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi kurulması ile siyasi, ekonomik ve ticari ilişkiler sistematik bir nitelik kazanmıştır (TRT Haber, 2018). Macaristan'ın Türkiye’ye AB üyeliği sürecinde destek vermesi, Brüksel’in Türkiye aleyhine vereceği kararlarda Ankara’yı savunan bir tavır alması Macaristan’ı AB’deki önemli siyasi müttefiklerinden biri hâline getirmiştir. Orbán yönetiminin Türkiye ile ilişkilere verdiği önemi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 2018 Ekim ayında ülkesine yaptığı ziyarette de belirtmiştir. Söz konusu ziyarette Orbán, *“Macar dış politikası her zaman üç başkente özellikle dikkat etmelidir: İstanbul – bugün yerini Ankara aldı; Moskova; ve Berlin.”* ifadeleri ile Türkiye ile ilişkilere atfettiği önemi belirtmiştir (Orbán, 2018b).

Son yılların en fazla gündeme gelen uluslararası politika konularından göç sorununda da Macaristan AB’de Türkiye’yi destekleyen ülkelerin başında gelmiştir. Genel olarak AB’nin göç politikasına eleştirel yaklaşan Orbán yönetimi, özellikle Suriye’deki iç savaş kaynaklı artan uluslararası göçe karşı Brüksel’in yaklaşımını onaylamamaktadır. Macar politika yapıcılarının Avrupa’nın güvenliğinin Türkiye’den başladığı yönünde bir inanca sahiptir. Bu nedenle, Suriye kaynaklı sığınmacılar ile ilgili Türkiye’ye finansal yardım yapılmasından Türkiye’nin güney ve doğu sınırlarında duvar yapımını desteklemeye kadar bir dizi politika önerisi öne sürülmüştür. AB’yi de Türkiye ile müttefiklik ilişkisi kurması konusunda cesaretlendiren bir politika Orbán yönetimi tarafından takip edilmektedir (Hungary Today, 2021). Avrupa’ya doğru gerçekleşen göçün engellemesi hususunda Türkiye’nin desteklenmesi ve göç yükünün hafifletilmesi için yardım edilmesi görüşü, Macaristan’ın diğer konulara ek olarak AB’de Türkiye’yi desteklediği konuların başında gelmektedir.

Türkiye’ye ek olarak Macaristan’ın Azerbaycan ve Merkezî Asya Türk devletleri ile ilişkileri de Doğu Açılımı politikasının temel bileşenleri olarak ortaya çıkmıştır. Macaristan’ın üretim ve ihracata dayalı ekonomisinin temel hususlarından olan enerji konusunda özellikle Azerbaycan gibi fosil yakıt ihracında öne çıkan ülkeler, Macar dış politikasının enerji boyutunu teşkil etmektedir. Türkiye ve Macaristan’ın enerji politikaları genel itibarıyla birbirleriyle örtüşmektedir. AB üyelerinin ve genel olarak Avrupa’nın enerji tedariki konusunda kırılğan bir yapıya sahip olmasına karşı ana tedarikçisi RF ile ilişkilerini Doğu Açılımı çerçevesinde işler tutmaya çalışan Macaristan aynı zamanda Azerbaycan ile stratejik ortaklığa sahiptir. İkinci Karabağ Savaşı’nda olduğu gibi devamlı surette Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünü açıkça destekleyen Macaristan’ın Bakü ile yakın ilişkileri bulunmaktadır (TRT Haber, 2021). Türkiye’nin dâhil olduğu ve RF’den gaz tedariki için düşünülmüş TürkAkım projesi, Rusya-Ukrayna Savaşı’nın Avrupa’da oluşturduğu enerji krizinin etkilerini azaltma adına Macaristan tarafından önemsenmiştir. Aynı doğrultuda Azerbaycan, Macaristan’a enerji güvenliğine yönelik garantileri 2023 yılı Mart ayı sonunda vermiştir (Hungary Today, 2023a; Hungary

Today, 2023b). Yine 2023 Nisan ayında da Sofya’da Azerbaycan, Macaristan, Bulgaristan, Romanya ve Slovakya arasında imzalanan protokole göre Avrupa Komisyonu destekli Dayanışma Halkası Girişimi (*The Solidarity Ring Initiative*) çerçevesinde Azerbaycan doğal gazının Macaristan dâhil olmak üzere Orta ve Güneydoğu Avrupa’ya ulaştırılması kararlaştırılmıştır. Toplantıda Macaristan’ın kararlaştırılması çevrili coğrafyasına vurgu yapan Macar Dışişleri Bakanı Szijjártó, Azerbaycan gibi ülkelerden gelecek enerji sevkiyatı ile enerji tedarikini çeşitlendirme konusunu, “*Yeni enerji kaynaklarının dâhil edilmesi gerçek bir Avrupalı sorunu, ve bu yüzden bir Avrupalı yükümlülüğü*” olarak tasvir etmiştir (Hungary Today, 2023c). Türkiye gibi enerjide dışa bağımlı olan ve Azerbaycan’dan enerji tedariki hususunda istekli olan Macaristan için Azerbaycan ülkenin enerji güvenliğinde önemli rol oynamaya adaydır ve bu yönde de irade ortaya koymaktadır. Başbakan Orbán 2023 Ocak ayı sonunda Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in ülkesine düzenlediği resmî ziyaret kapsamında yazdığı sosyal medya paylaşımında, “*Azerbaycan enerji alanındaki çeşitlendirmede bizim gizli silahımızdır.*” ifadesini kullanmış, Azerbaycan’ın Macaristan ve genel olarak Orta ve Doğu Avrupa’nın enerji güvenliğindeki rolünü vurgulamıştır (Hajiyev, 2023).

Macaristan’ın Türk dünyasının Merkezî Asya’daki ülkeleri olan Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Türkmenistan ile ilişkileri de Üçüncü Cumhuriyet boyunca siyasi ve ekonomik olmasa da Hun-Türk Kurultayları gibi organizasyonlar ile kültürel yönden yakın bir seyir izlemiştir. Ülke Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan arasında 2008 yılında kurulan Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi’ne (TÜRKPA) 2014 yılında gözlemci üye olmuştur. Aynı zamanda 2018 yılında Türk dünyasının bilimsel araştırma merkezi statüsünde olan ve 2012 yılında Astana merkezli kurulan Uluslararası Türk Akademisi’ne (UTA) gözlemci üye olarak katılmıştır (TBMM, t.y.; Daily News Hungary, 2018). Macaristan’ın Merkezî Asya Türk cumhuriyetleri ile ilişkilerinin tam anlamıyla kurumsallaşma göstermeye başlaması ise 2018 Eylül ayında TDT’ye gözlemci üye olarak katılması ile gerçekleşmiştir (Ercan, 2021: 114). Macaristan 2009 yılında Türk dünyası ülkelerinin çatı kuruluşu olarak Nahçıvan Anlaşması ile kurulan TDT’ye Kırgızistan’ın Çolpan-Ata şehrinde düzenlenen 6. Zirve sırasında gözlemci üye olarak katılmış ve ilişkilerini bir adım daha ileriye taşımıştır. Bu kapsamda TDT’nin Budapeşte’deki Avrupa Temsilcilik Ofisi, 19 Eylül 2019 tarihinde açılmıştır. TDT’nin Avrupa’daki temsili için ilk ve tek ofise ek olarak Macaristan, Türk dünyası ile kültürel ilişkileri bağlamında aynı yılın Ekim ayında, 1993 yılında Türk dünyasının kültür alanındaki ilk ortak kuruluşu olarak kurulan Uluslararası Türk Kültürü Teşkilâtı (TÜRKSOY) ile iş birliği mutabakatı imzalamıştır (TÜRKSOY, 2019).

Macaristan’ın daha 2014 yılından itibaren Doğu Açılımı politikası doğrultusunda Türk dünyası ortak kuruluşları ile iş birliğine gitmesi, aslında Türk devletlerinin ülkenin mevzu bahis dış politika anlayışındaki merkezî konumuna işaret etmektedir. Hun-Türk Kurultayları vasıtasıyla Türk dünyası ile kültürel ilişkilerin devamını destekleyen Macar yönetimi, aynı zamanda TDT’nin Avrupa’daki tek temsilcilik ofisine sahip olması dolayısıyla da siyasi ilişkiler de tesis etmiştir. Bunlara ek olarak Türk dünyası ülkeleri ile enerji ve ticaret konularında ilişkilerin ilerletilmesi konusunda olumlu bir tavır sergilenmiştir. Örneğin, 2016 yılında iktidara gelen Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev ile Özbekistan hızlı bir dışa açılım politikasına geçiş yapmış, bu süreçte de Macaristan ile nükleer enerji, tarım, su kaynakları yönetimi, sınır güvenliği yönetimi konularında bir iş birliği programını 2022 yılında başlatmıştır (Hungary Today, 2022). Macaristan’ın TDT gözlemci üyesi olmasının ardından üye ülkeler ile olan ilişkileri günümüze kadar gelen dönemde daha sistematik hâle gelmiştir.

Kurumsallaşmaya başlayan ilişkiler, koronavirüs pandemisi döneminde daha da anlamlı ve işlevsel hâle evrilmiştir. Koronavirüs pandemisi, başta kamu sağlığı olmak üzere siyasi, sosyal, ekonomik, hukuki ve psikolojik menfi küresel, bölgesel ve ulusal etkiler ortaya çıkarmıştır. Pandeminin etkilerinden Macaristan, Türkiye ve diğer Türk devletleri de doğal olarak muaf kalmamıştır. TDT’nin 2009 yılında kuruluşundan itibaren olağanüstü olarak düzenlediği ilk zirve 10

Nisan 2020 tarihinde toplanmıştır. Koronavirüs ile mücadelede dayanışma ve iş birliği teması altında toplanan zirveye TDT üyelerine ve Macaristan'a ek olarak üye olmayan Türkmenistan da katılmış; başta kamu sağlığı olmak üzere pandemi süreci çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Pandemi sürecinde Azerbaycan'a ilk test kitlerini gönderen Türkiye'ye ek olarak Avrupa'da koronavirüsün yayılmaya başlamasının hemen ardından Macaristan'a TDT üyeleri tarafından ortak tıbbi yardım malzemeleri gönderilmiştir. TDT koordinasyonunda tam ve gözlemci üyelerin koronavirüs ile mücadeledeki dayanışmada öncelikli olacağı konusunda bir mutabakat oluşmuştur. Söz konusu iş birliği ve dayanışma, pandemi sürecinde sektöre uğrayan ticaret ve tedarik zincirlerindeki aksaklıklara yönelik olarak da ele alınmıştır. Zirvede TDT paydaşı olan ülkelerin başta Türkiye'nin Hazar Geçişli Doğu-Batı Orta Koridor projesi (kısaca Orta Koridor) çerçevesinde aralarında ticaretin kolaylaştırılması olmak üzere, elektronik ticaret ve çevrim içi iletişim kanalları ile siber güvenliğe kadar geniş bir iş birliği gündemi belirlenmiştir (Ercan, 2021: 116-118). Ekonomisinin temelini dış ticaret üzerine kuran Macaristan için ulaştırma ve tedarik zincirleri konusunda ortaya konan ortak mücadele iradesi daha da anlamlı hâle gelmiştir. Bu doğrultuda, bütün kısıtlayıcı etkilerine rağmen pandemi döneminde Türkiye-Macaristan ticaret hacminin %30 oranında artmış olması, söz konusu iş birliğinin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir (Hungary Today, 2021).

Macaristan'ın TDT'ye gözlemci üye olarak kabul edildiği Çolpan-Ata'da 2018 yılında toplanan zirvenin ardından 2019 yılı Ekim ayında Bakü'de yapılan zirvede Orbán, 2010 yılından itibaren Macaristan ve üye devletler arasındaki ticaret hacminin iki katına çıkarak 4 milyar dolar seviyesine ulaştığını ifade etmiştir. Budapeşte merkezli Eximbank tarafından TDT üyelerinin her birine ayrılan fonları ayrıca açıklayan Orbán, ek olarak üye devletlerden öğrencilere Macaristan'da eğitim görmeleri için verilen devlet burslarından bahsederek sayının yükseleceğini aktarmıştır (Orbán, 2019). Aynı zamanda Türk Üniversiteler Birliği'ne ve değişim programı Orhun Süreci'ne Szeged Üniversitesi ile müdahil olan Macaristan'ın eğitim konusundaki dahli, Türk dünyası ülkelerine bir bütün olarak kültür temelli yaklaşımının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Türk dünyası ülkelerine verilen öneme atfen Macaristan 2021 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te bir büyükelçilik açmıştır. Ayrıca, Budapeşte'de meskûn bulunan TDT Avrupa Temsilcilik Ofisi aracılığıyla Macaristan da Türk dünyası için önemli bir gelecek projeksiyonu çizen "Türk Dünyası 2040 Vizyonu" belgesine katkı sunarak oluşturulmasında paydaş ülkelerden biri olmuştur. Ek olarak, TDT'nin yatırım finansmanı konusunda platformu olacak olan 'Türk Yatırım Fonu'na katılım konusunda da iradesini açıkça belirtmiştir. Merkezi İstanbul'da olması düşünülen ve Türk dünyası ülkeleri arasındaki ekonomik ve ticari iş birliğine hizmet etmesi planlanan Türk Yatırım Fonu ile Macaristan'ın dış ilişkilerinde merkeze aldığı ticaret konusunda ilerleme kaydedilmesinin daha sistematik hâle getirilmesi öngörülmüştür (TRT Haber, 2023). Genel olarak Macar dış politikasının ticarete yaptığı vurgu nedeniyle aynı zamanda TDT çatısı altında faaliyet gösteren Türk Ticaret ve Sanayi Odası (*The Turkic Chamber of Industry and Commerce*) bünyesinde Türk İş Forumu, Macaristan'ın organizasyonu ile 2021 Eylül ayında Türk devletlerinin iş dünyası paydaşlarını bir araya getirmek amacıyla düzenlenmiştir (Orbán, 2021).

Macaristan ve TDT arasında kurulan iş birliğinin son örneği ise 2023 Mayıs ayında Türk Devletleri Coğrafya Konseyi'nin kurulması olarak kayıtlara geçmiştir. Paydaş devletlerin sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere turizm ve eğitim alanlarında iş birliğini amaçlayan Türk Devletleri Coğrafya Konseyi ile Türk dünyasında konuyla ilgili bulunan potansiyelin harekete geçirilmesi sürecine Macaristan da müdahil olmuştur (TDT, 2023). Macaristan'ın TDT bünyesindeki iş birliği platformlarına dâhil olmasını, Doğu Açılımı politikasının bir yansıması olmasının yanında çok boyutlu bir dış politika arayışının sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Ulusal çıkarlara, siyasi ve ekonomik olarak karşılıklı bağımlılığa dayalı, çok boyutlu bir ekonomik ve ticari ilişki ağı oluşturmaya çalışan Macaristan'ın 2023 Mart ayında toplanan TDT Olağanüstü Zirvesi'nde Başbakan Orbán (2023) tarafından sarf edilen sözler söz konusu dış politika yönelimini özetler niteliktedir:

"[...] Dünya ekonomisinde, karşıt blokların yaratılmasıyla sonuçlanabilecek olan devam eden süreçler var. Küresel ekonomide blokların ortaya çıkması çıkarlarımıza zarar verir. Bloklarda değil, bağlantıda, karşılıklı bağımlılıkta bir gelecek görüyoruz. Ve bunda Türk devletleri kilit bir rol oynayabilir; çünkü burada Avrupa, Kafkasya ve Merkezî Asya ülkeleri bir arada, karşılıklı saygı temelinde birbirine bağlı ve tüm dünyaya iyi bir örnek teşkil ediyor. [...] Macaristan, bağlantılarımızın – ekonomik, ticari ve enerji bağlantılarımızın – yeni bir boyut kazanmasını desteklemektedir. Biz de bir an önce Türk Yatırım Fonu'na katılmak istiyoruz ve gerekli finansal imkânlarla sahibiz."

Muhtemelen ABD ile AB'nin Pekin'le arasında gelişen ticaret savaşları ve ekonomik kutuplaşmaları, ayrıca RF ve Batı arasındaki siyasi ve ekonomik çatışmaları da kastederek Başbakan Orbán, küresel manada ekonomik ve ticari kamplaşmalara karşı olduğunu ifade etmiştir. Macaristan'ın 2010 yılından itibaren takip ettiği politikanın aslında çok boyutlu bir dış politika anlayışının çıktısı olduğu ülkenin dış politika yapıcılarının tarafından ortaya konmaktadır. Birleşik Krallık gibi AB'den ayrılma gibi bir planı olmayan ülkenin büyük ticaret ortaklarını da hem Doğu hem de Batı ülkeleri oluşturmaktadır. Macaristan bilhassa enerji ve ham madde kaynakları konusunda RF ile yakın ilişkilere sahiptir. Aynı zamanda son yıllarda dış politikasında ağırlığı artan Pekin'in Avrupa'ya giriş noktası olan ülkenin ihracat odaklı ekonomisinde hâlâ en önemli dış ticaret ortakları Batı ülkeleridir. Macaristan Merkezî İstatistik Ofisi verilerine göre Almanya, Avusturya, İtalya, Romanya, Slovakya, Polonya, Fransa, Hollanda ve Birleşik Krallık ülkenin başta gelen dış ticaret ortakları arasında yer almaktadır (KSH, 2023). Orbán imzasıyla Fidesz (2010: 39) tarafından 2010 Mayıs ayında ortaya konan hükümet programı söz konusu dış politika stratejisini açıklayıcı mahiyettedir:

"Biz Macarlar Avrupa'nın bir parçası ve aynı zamanda Doğu'nun sınırımız, bu nedenle iki ekonomik bölgenin ve kültürün avantajlarından yararlanmalıyız. Dünya ekonomisine yeni bir açılım yapmaya ihtiyacımız var, bu aynı zamanda Avrupa Birliği üyesi olarak sahip olduğumuz avantajları koruyarak Doğu'ya açılmak anlamına da geliyor. Macaristan'ın ihracat ekonomisi Çin, Rusya, Hindistan ve diğer Doğu Asya ekonomilerinin hızlı gelişimiyle de bağlantılı olmalıdır. Bu, Macar tarım ürünleri, işleme sanayisi ve turizmi için yeni pazarlar açabilir."

Bu nedenle Macar dış politikasının temel çerçevesi, 2010 yılından itibaren tek yönlü dış politikadan kaçınmak üzerine kurulmuştur. Nitekim ülkenin Üçüncü Cumhuriyet döneminin başından itibaren Avrupa'da kurduğu ortaklıkları devam ettirdiği görülmektedir. Macaristan'ın karayla çevrili coğrafi konumu göz önüne alındığında söz konusu politikanın ülkenin çıkarları ile bilhassa uyumlu olduğu söylenebilir.

Dış ticarete dayalı bir ekonomiye sahip, ticaretin yapıldığı denizlere çıkışı olmayan, aynı zamanda enerji ve hammadde konusunda dışa bağımlı bir ülkenin takip edeceği en makul politikalardan biri komşularıyla dostluk temelinde iş birliği içerisinde olması ve farklı ittifaklar, müttefiklik ilişkileriyle dış politikasını çeşitlendirmesidir. Bu noktada yine karayla çevrili ülkeler olan Kazakistan ve Azerbaycan gibi Türk devletleri de benzer şekilde çok yönlü ve denge merkezli bir politika takip etmektedir. Sovyet sonrası ülkeler olarak sadece Moskova eksenli bir dış politikadan kaçınan iki ülke, eş zamanlı olarak RF, ABD, AB ve ÇHC ile yakın ilişkiler tesis etmektedir (Ercan ve Kolçak, 2022: 79). Aynı zamanda kültürel ve tarihsel bağlar dolayısıyla Türk dünyası ile ilişkilerini de ilerleten iki ülke de çeşitlendirilmiş dış politika ile ilişkilerini yürütmektedir.

Azerbaycan ve Kazakistan'a benzer şekilde Macaristan'ın da Doğu Açılımı vasıtası ile dış ilişkilerini çeşitlendirme yoluna gittiği Güney Amerika ve Afrika ülkeleri ile dış politikasında açılımlar gerçekleştirmesinden anlaşılmaktadır. 2015 yılında "Güney Açılımı" stratejisini açıklayan ülke; Güney Amerika, Afrika ve Karayipler'e yönelik bir dış politika açılımı amaçlamıştır (Hungary Today, 2015a). Doğu Açılımı ile aynı yönde amaçlarla ortaya konan Güney Açılımı, Macaristan'ın dış politikasının daha geniş bir alana taşınmasını öngörmüştür. Aynı zamanda ticaret odaklı uluslararası yaklaşımını ilerletmesi anlamına gelen dış politika sahasının genişletilmesi ülkenin dış politikasını Afrika ve Güney Amerika'da açılan yeni büyükelçilikler ve ticaret evleri vasıtasıyla çeşitlendirmesi misyonunu ortaya

koymuştur (Hungary Today, 2015b). Benzer şekilde Türkiye'nin de bir kara devleti olmamasına rağmen Soğuk Savaş'ın bitişinden günümüze kadar gelen dönemde mezkûr dış politika anlayışını benimsemeye çalışarak ilişkilerini çeşitlendirme ve genişletme amacını güttüğü uzun süredir tartışılmaktadır.

Macaristan'ın Doğu Açılımı politikasında merkezî bir konuma sahip olan Türk dünyası ülkeleri de ülkenin dış politikasındaki çeşitliliği ortaya koymaktadır. Kültürel ve tarihsel bağlardan kaynaklanan mevzubahis birliktelik ülkenin hâlihazırda iktidar olan partisi tarafından ve bazı muhalefet partileri ile sivil toplum kuruluşları tarafından güçlü bir şekilde desteklenmektedir. Macaristan'ın Türk dünyası ortak kuruluşları ile kurduğu ortaklıklar ülkenin Doğu ve Batı arasında bir köprü olabilecek nitelikte Doğu ülkelerine açılmasına fırsat vermekte, ÇHC tarafından eski İpek Yolu'nun canlandırılmasına dayanan Kuşak ve Yol Girişimi'ne entegre olmasını kolaylaştırmaktadır. Doğu ve Batı arasında ulaşım ve ticaret hatlarına dâhil olma potansiyeli yanında Macaristan'ın ve daha genelde Avrupa'nın enerji güvenliğine de katkı sağlayacak olan projelere de açılabilmesine imkân sağlamaktadır. Türkiye'nin de eski İpek Yolu'nu yeniden canlandırmak için ortaya koyduğu Orta Koridor girişimi de Macaristan'a Kafkasya ve Merkezî Asya'da alternatif politika alanı kazandırmakta, ÇHC ile gerçekleştirilen iş birliğinin tamamlayıcısı olma potansiyeli taşımaktadır.

Macaristan mevcut dış politika atılımlarıyla AB'nin genel dış politika yaklaşımından ayrılabilen ve daha bağımsız bir dış politika takip edebilmektedir. Bu bağlamda Rusya-Ukrayna Savaşı'na karşı AB'nin takip ettiği Moskova'ya yaptırım uygulama ve Ukrayna'yı destekleme politikasına karşı daha çok çatışmanın sonlandırılmasına odaklanmıştır. Duygusal manada Ukrayna'yı desteklemekle beraber Başbakan Orbán, RF'ye yaptırım uygulanmasına ve Ukrayna'ya silah gönderilmesine karşı çıkmakta, Rusya-Ukrayna Savaşı'nı RF ve ABD arasında devam eden bir "vekâlet savaşı" olarak değerlendirmektedir (Simon ve Gulyas, 2023). Ülke, Türkiye ve diğer Türk devletleri gibi sadece ateşkesin sağlanması ve barışı merkeze alan yaklaşım ile Brüksel'in politikasına eleştirel yaklaşmaktadır. AB'nin Rusya-Ukrayna Savaşı neticesinde karşı karşıya kaldığı enerji krizine dikkat çekilmekte ve Macaristan'ın mevcut tabloda dikkate alınmadığı savunulmaktadır. ÇHC'nin Kuşak ve Yol Girişimi'ne Macaristan'ın verdiği destek ile genel olarak Pekin ile yakın ilişkileri de AB'nin ÇHC politikasından ayrılmaktadır. Macaristan'ın bağımsız ve çeşitlendirilmiş dış politika arayışı Doğu Açılımı politikasının yanında Güney Açılımı ile de ortaya konmuştur. Söz konusu açılımlarla Macaristan'ın AB'den bağımsız bir dış politika stratejisi takip ettiği ve politikalarını AB politikalarına bağlı kılmadığı anlaşılmaktadır.

Macaristan'ın Doğu Açılımı çerçevesinde Türk devletleri ile kurduğu iş birliği mekanizmaları açık bir politika tercihi olarak ön plana çıkmıştır. Son yıllarda tekraren tartışmaya açılan genel olarak Asya'nın ve daha özelde ÇHC'nin yükselişine dair öngörüler dikkate alındığında Macaristan'ın dış politika tercihi daha anlamlı hâle gelmektedir. Zira başta ekonomik olmak üzere birçok alanda ÇHC'nin yakın gelecekte küresel siyaset ve ticaret bahsinde daha görünür olacağı uzunca süredir tartışılmaktadır (Kai, 2017: 115-124). Dış ticarete ağırlık veren Macaristan'ın dünyada ÇHC ve Asya lehine ilerleyen ağırlık merkezi değişimine verdiği yanıt olarak da görülmesi gereken Doğu Açılımı politikasında Türk devletleri de Macar dış politikasının Kafkasya, Merkezî Asya ve Orta Doğu'da ana hattını oluşturmaktadır. Macaristan politika yapıcıları da bu doğrultuda sadece Doğu merkezli bir dış politika yürütmemekte, Batı ile ilişkilerini de sürdürerek Güney Açılımı ile de görüldüğü üzere dünyanın farklı yerlerinde de aktif bir şekilde varlık göstermeye çalışmaktadır.

Türk devletleri bir bütün olarak gücünü kültürel yakınlaşmadan alarak Macaristan'ın enerji politikasını destekleyecek potansiyeli taşımaktadır. Aynı zamanda Türk devletleri Macaristan'ın belirtilen coğrafyalarda varlık göstererek alternatif politika alanı oluşturmaya imkân vermektedir.

Doğu Açılımı çerçevesinde Türk devletlerine karşı izlenen politikanın Macaristan'ın dış politika sathını ve küresel ticaret amaçlarını destekler bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Ülkenin artan oranda Türk dünyası ile gelişen ilişkileri ve bu sayede bölgesel iş birliği mekanizmalarına katılımı doğal olarak Türk devletlerine ve Türk dünyası ortak kuruluşlarına da yarar sağlamaktadır. Genel olarak Türk devletleri, Macaristan ile Avrupa'da siyasi, ekonomik, ticari ve kültürel alanlarda doğal bir müttefik elde etmiştir. Aynı zamanda Türk devletleri başta TDT olmak üzere ortak kuruluşlara Macaristan'ın dâhil olmasıyla söz konusu kuruluşların uluslararası alanda daha görünür ve etkin olmasını sağlama imkânı kazanmaktadır. Bu bağlamda Doğu Açılımı kapsamında gelişme gösteren ilişkilerin karşılıklı bağlılıklara dayalı bir boyutta bütün taraflara fayda sağlayacak bir mahiyette devam ettiği görülmektedir.

5. Sonuç

Soğuk Savaş dönemi boyunca Doğu Bloku üyesi bir devlet olarak kalan Macaristan, Üçüncü Cumhuriyet döneminde Avrupa-Atlantik ülkeleri ve kurumları ile bir bütünleşme sürecine girmiştir. AB ve NATO üyelikleri ile ilerletilen söz konusu birliktelik daha sonrasında ülkeyi Batı merkezli bir dış politika anlayışına taşımıştır. Macaristan'ın 2010 sonrasında ortaya koyduğu Doğu Açılımı politikası ise ülkenin hâlihazırda sürmekte olan Batı merkezli dış politika anlayışını çeşitlendirme amacını taşımış; Türk dünyası ülkeleri mevzubahis politikasının ana aktörlerinden olmuştur. Dış politikasının merkezî unsurlarından olan Doğu Açılımı ile Macaristan; Türk dünyası ülkeleri ile iş birliğini, Türk dünyası ortak kuruluşları ve ikili ilişkiler aracılığıyla tesis etmeyi başarmıştır. Macaristan ve Türk dünyası arasındaki kültürel ve tarihsel bağların destekleyici rolüyle TDT, TÜRKPA, TÜRKSOY ve UTA gibi Türk dünyası ortak kuruluşlarıyla bağlantılar kuran Macaristan, Türk dünyası ülkeleri ile bütünleşme çabalarını ikili ilişkilerde kurduğu bağlar ile de güçlendirmektedir. Doğu Açılımı politikasının temel eksenlerinden biri hâline gelen Türkiye ile diğer Türk devletleri aracılığıyla Macaristan'ın Kafkasya, Merkezî Asya ve Orta Doğu'daki varlığı daha kurumsal bir nitelik kazanmıştır.

Macaristan, Doğu Açılımı politikasıyla Üçüncü Cumhuriyet döneminde Batı ile ilişkilerini sekteye uğratmadan yine genel olarak Doğu ve daha özelde Türk dünyası ülkeleri ile ilişkileri geliştirmeyi öngörmüştür. Doğu Açılımı ile Macaristan başta Türk dünyası ortak kuruluşları koordinasyonunda olmak üzere Türkiye, Azerbaycan ve Merkezî Asya Türk devletleriyle dış politika alanını genişletmektedir. Tekrardan 1989 öncesi dış politika alanlarına da dönmüş olmakla birlikte Macar ve Türk kimliklerindeki ortak noktalardan hareketle dış politikasında Türk dünyası ile iş birliği, ülkeye dış politikada manevra alanı kazandırmaktadır. Söz konusu yönelim Macaristan'ın tekrardan Doğu ülkelerini dış politikasına eklemlemesini ve Türk dünyası ülkelerinin Doğu Açılımı politikasının temel aktörleri olmasını sağlamıştır. Macaristan'ın hâlihazırda yürüttüğü dış politika anlayışı devam ettiği sürece ülkenin Türk dünyası ile daha da yakınlaşacağı ve iş birliği alanlarını çok boyutlu olarak ileriye taşıyacağı muhtemel görünmektedir. Nihai olarak taraflar arasında ortaklık temelinde gelişen ilişkilerin Avrupa, Kafkasya, Merkezî Asya'da bölgesel birliktelik, refah ve kalkınmaya katkı sağlayacak kayda değer potansiyele sahip olduğu söylenebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Kaynakça

- Barnes, A. (2018). Central European University claims it's being forced out of Budapest. <https://www.euronews.com/2018/12/03/central-european-university-forced-out-of-budapest-by-government> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Bozóki, A. ve Simon, E. (2010). Hungary since 1989. *Central and Southeast European politics since 1989* (s. 204-233) içinde. Cambridge University Press.
- Daily News Hungary (2018). Hungary gets observer status in International Turkic Academy. <https://dailynewshungary.com/hungary-gets-observer-status-in-international-turkic-academy> adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Dangerfield, M. (2009). The contribution of the Visegrad Group to the European Union's 'Eastern' policy: Rhetoric or reality?. *Europe-Asia Studies*, 61(10), 1735-1755.
- Egedy, T. (2012). The effects of global economic crisis in Hungary. *Hungarian Geographical Bulletin*, 61(2), 155-173.
- Ercan, O. (2021). Pandemi süreci ve sonrasında Türk dünyası ortak kuruluşları. *Covid-19 sonrası dünyada ekonomi, radikalleşme ve terör* (s. 107-128) içinde. Nobel.
- Ercan, O. ve Kolçak, H. (2022). Konfederalizm alternatifi: Gürcü-Oset çatışmasının çözümü için yeni anayasal düzen. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 66-88.
- Farkas, Z. A., Pap, N. ve Reményi, P. (2016). Hungary's place on Eurasian rail land bridges and the Eastern Opening. *Hungarian Geographical Bulletin*, 65(1), 3-14.
- Fidesz (2010). A nemzeti együttműködés programja: Munka, otthon, család, egészség, rend. <https://www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf> adresinden 21 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Hajiyev, S. (2023). Azerbaijan eyes deeper strategic partnership with Hungary. <https://macemagazine.com/azerbaijan-eyes-deeper-strategic-partnership-with-hungary> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Hungary Today (2015a). Foreign Minister hails Hungary's Southern Opening strategy at 2nd Budapest Africa Forum. <https://hungarytoday.hu/foreign-minister-hails-hungarys-southern-opening-strategy-2nd-budapest-africa-forum-69577> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Hungary Today (2015b). Southern Opening – Foreign Minister advocates new trade strategy. <https://hungarytoday.hu/southern-opening-foreign-minister-advocates-new-trade-strategy-64236> adresinden 19 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Hungary Today (2021). Orbán in Turkey: Europe in need of allies who can expand lines of defence. <https://hungarytoday.hu/orban-turkey-migration-borders-eu-support-erdogan> adresinden 20 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Hungary Today (2022). FM Szijjártó: Hungary, Uzbekistan to launch cooperation programs. <https://hungarytoday.hu/szijasarto-hungary-uzbekistan-launch-cooperation-programs> adresinden 22 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Hungary Today (2023a). Turkey crucial for Hungary's energy security, foreign minister says. <https://hungarytoday.hu/turkey-crucial-for-hungarys-energy-security-foreign-minister-says> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

- Hungary Today (2023b). Turkey ready to support gas supplies. <https://hungarytoday.hu/turkey-ready-to-support-gas-supplies> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Hungary Today (2023c). Azerbaijani gas could be the solution for Central Europe. <https://hungarytoday.hu/azerbaijani-gas-could-be-the-solution-for-central-europe> adresinden 22 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Hunter, B. (1993). Hungary. *The Statesman's Year-Book, 1993-1994* (s. 690-697) içinde. Palgrave Macmillan.
- Jiixin, P. (2022). Amber Railway Freight Corridor (Poland). *The Routledge handbook of the Belt and Road* (2. Baskı, s. 597-601). Routledge.
- Kai, J. (2017). *Rising China in a changing world: Power transitions and global leadership*. Palgrave Macmillan.
- Kowalczyk, M. (2017). Hungarian Turanism: From the birth of the ideology to modernity – An outline of the problem. *Historia i Polityka*, 20(27), 49-63.
- KSH (2023). 17.2.1.8 HUF value of external trade and value indices by main partner countries, January-February 2023. https://www.ksh.hu/stadat_files/kkr/en/kkr0047.html adresinden 2 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Matura, T. (2018). The Belt and Road Initiative depicted in Hungary and Slovakia. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 7(2), 174-189.
- Müller, P. ve Gazsi, D. (2023). Populist capture of foreign policy institutions: The Orbán government and deEuropeanization of Hungarian foreign policy. *Journal of Common Market Studies*, 61(2), 397-415.
- Orbán, V. (2018a). Prime Minister Viktor Orbán's speech at the 6th Summit of the Cooperation Council of Turkic Speaking States. <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/prime-minister-viktor-orbans-speech-at-the-6th-summit-of-the-cooperation-council-of-turkic-speaking-states/> adresinden 18 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Orbán, V. (2018b). Press statement by Viktor Orbán following his talks with President of Turkey Recep Tayyip Erdoğan. <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/press-statement-by-viktor-orban-following-his-talks-with-president-of-turkey-recep-tayyip-erdogan> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Orbán, V. (2019). Prime Minister Viktor Orbán's speech at the 7th Summit of the Cooperation Council of Turkic Speaking States. <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/prime-minister-viktor-orbans-speech-at-the-7th-summit-of-the-cooperation-council-of-turkic-speaking-states/> adresinden 23 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Orbán, V. (2021). Speech of Viktor Orbán at the videoconference at the Informal Summit of the Cooperation Council of Turkic Speaking States. <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/speech-of-viktor-orban-at-the-videoconference-at-the-informal-summit-of-the-cooperation-council-of-turkic-speaking-states> adresinden 23 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Orbán, V. (2023). Address by Prime Minister Viktor Orbán at an extraordinary summit of the Organization of Turkic States. <https://miniszterelnok.hu/en/address-by-prime-minister-viktor-orban-at-an-extraordinary-summit-of-the-organization-of-turkic-states> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

- Schmidt, A. (2016). Friends forever? The role of the Visegrad Group and European integration. *Politics in Central Europe*, 12(3), 113-140.
- Simon, Z. ve Gulyas, V. (2023). Orban says Ukraine can't win war as he justifies veto on aid. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-05-23/ukraine-can-t-win-war-against-russia-hungarian-premier-says> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Takács, P. (2020). Renaming states — A case study: Changing the name of the Hungarian State in 2011. Its background, reasons and aftermath. *International Journal for the Semiotics of Law*, 33, 899-927.
- Tarrósy, I. ve Morenth, P. (2013). Global Opening for Hungary: A new beginning for Hungarian Africa policy. *African Studies Quarterly*, 14(1-2), 77-96.
- Tarrósy, I. ve Vörös, Z. (2014). Hungary's Global Opening to an interpolar world. *Politeja*, 11(2(28)), 139-162.
- TBMM (t.y.). Üye ülkeler. <https://www.tbmm.gov.tr/turkpa-uye-ulkeler> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- TDT (2023). Halklar arasında işbirliğini geliştirmek amacıyla Türk Devletleri Coğrafya Konseyi kuruldu. https://www.turkicstates.org/tr/haberler/halklar-arasinda-isbirligini-gelistirmek-amaciyla-turk-devletleri-cografya-konseyi-kuruldu_2907 adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- TRT Haber (2018). Türkiye – Macaristan ilişkileri yüzyıllar öncesine uzanıyor. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiye-macaristan-iliskileri-yuzyillar-oncesine-uzaniyor-388253.html> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- TRT Haber (2021). Aliyev: Macaristan, Azerbaycan'ın en yakın dostlarından biri. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/aliyev-macaristan-azerbaycanin-en-yakin-dostlarindan-biri-563336.html> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- TRT Haber (2023). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türk Yatırım Fonu, Türk dünyasında ekonomik bütünleşmeye katkı sağlayacak. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turk-yatirim-fonu-turk-dunyasinda-ekonomik-butunlesmeye-katki-saglayacak-753708.html> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- TÜRKSOY (2019). TÜRKSOY ve Macaristan arasında işbirliği mutabakatı imzalandı. <https://www.turksoy.org/haberler/2019-10-10-turksoy-ve-macaristan-arasinda-isbirligi-mutabakati-imzalandi> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Varga, I. (2000). Development of the Hungarian foreign policy in the last ten years: A comparison of the foreign policy programs of the post-transition Hungarian governments. *National Security and the Future*, 2(1), 117-131.
- Visnovitz, P. ve Jenne, E. K. (2021). Populist argumentation in foreign policy: The case of Hungary under Viktor Orbán, 2010-2020. *Comparative European Politics*, 19, 683-702.
- Zsiros, S. (2022). Hungary election: A short history of Viktor Orbán's strained relationship with the EU. <https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/30/hungary-election-a-short-history-of-viktor-orban-s-strained-relationship-with-the-eu> adresinden 30 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.